

Törésvonalak a magyar társadalom szerkezetében: a fogyasztás, az intézmények és a területi különbségek hatásai - NKFI 128965

Kutatási beszámoló

Az első kutatási év (2018. 09 – 2019. 08. 31)

Az első kutatási évre vállalt feladatok a munkatervez képest a következő *eltérésekkel teljesültek*.

Az első kutatási évben hat alkalommal szerveztünk kerekasztal jellegű munkamegbeszélést a kutatás fő irányainak fogalmairól és módszereiről, valamint a hozzáférhető adatok felhasználhatóságáról. Tekintettel arra, hogy a kutatásban felhasználni akart KSH Mikrocenzus kiegészítő felvételeinek az adatai nem összefűzhetők, ezért a kutatási célok megvalósítása egyedi stratégiát kíván, aminek a körülményeit a következők. A kutatási terv elkészítésekor azzal számoltunk, hogy a KSH Mikrocenzus és kiegészítő felvételeinek az elemzéséért, az adatok anonimizálásáért évről évre jelentősebb összeget kell kifizetni. A Társadalomtudományi Kutatóközpont időközben (2019-ben) megkötött szerződése szerint ezt a szolgáltatást ingyenesen kaptuk, ezért nyílt lehetőség a következő adatbázisok megvásárlására a *projekt teljes ideje alatt*.

1, A fő demográfiai mutatók települési szinten (a területi integráció altémához):

Élveszületések száma 1990-2016, települési szinten (Budapest kerületei nélkül, településkóddal, az adott év közigazgatási besorolása szerint)

Halálozások száma 1990-2016, települési szinten (Budapest kerületei nélkül, településkóddal, az adott év közigazgatási besorolása szerint)

A belső vándorlásra vonatkozó adatok (települések közötti vándorlás) 1990-2016, települési szinten (Budapest kerületei nélkül, településkóddal, az adott év közigazgatási besorolása szerint)

Magyarországra bevándorló külföldi állampolgárok száma 2000-2016, települési szinten (Budapest kerületei nélkül, településkóddal, az adott év közigazgatási besorolása szerint)

Magyarországról kivándorló magyar állampolgárok száma 2000-2016, települési szinten (Budapest kerületei nélkül, településkóddal, az adott év közigazgatási besorolása szerint)

2, Településsoros adatbázis (508 mutató)

3, Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvétel (HKÉF) 2007, 2013, 2017/2018

4, EU Statistics on income and living conditions (EU-SILC) 2007, 2013, 2017/2018

5, KSH Munkaerő Felvétel (MEF) 2007, 2013, 2017/2018

A Mikrocenzus adataihoz történő hozzáférés a fentiekben leírt okok miatt nem került pénzbe, ugyanakkor az előbbi felsorolt adatokkal megkezdődött az elemzés. A kutatás szempontjából fontos kiegészítő felvételek adatai sem fűzhetők össze egységes adatbázissá, és ezért az egyes témák elemzése is csak a Mikrocenzus alapadatait tartalmazza, de egymással közvetlenül nem hozhatóak kapcsolatba. Az újonnan vásárolt adatbázisok ugyanilyen módon voltak integrálhatóak az elemzéshez (pl. a vándorlási vagy településfejlesztési adatok hozzárendelhetőek a mikrocenzus kiegészítő felvételeiben szereplő településekhez, vagy pl a munkaügyi statisztikák ugyanúgy használhatóak, mint pl. a mikrocenzus kiegészítésként készített rétegződés felvétel és az egészségi állapotra vonatkozó felvétel, amelyek a teljes magyar társadalomra reprezentatívak és így információik egymásra vonatkoztathatók).

A Mikrocenzus és kiegészítő felvételeinek adatai a KSH, KRTK és TK együttműködésében működtetett Kutatószoba szolgáltatásain keresztül voltak elérhetőek. A KSH 2019 nyarának a kezdetén kezdte meg a hozzáférhetőség biztosítását a Mikrocenzus és kiegészítő felvételeihez. A kiegészítő felvételek csak jelentős késéssel váltak hozzáférhetővé. A KSH-tól megvett adatok közül az első kettő érkezett meg a nyáron, amelyekkel megindult az elemzés előkészítése. Egyrészt megközelítően fél év munkával lehetett a vándorlási adatokat megtisztítani, értelmezni és kidolgozni a megfelelő indexeket. Hasonlóan jelentős munkát igényelt a terület soros adatok elemezhetővé tétele. Az első évre tervezett kvalitatív terepmunkára (interjúk, esettanulmányok) az alapadatok elemzését követően kerülhetett sor, mert az az értelmezésükhöz szükség volt a kvantitatív elemzések fő eredményeire is. A kvalitatív munka, további késését a COVID járvány okozta, amelynek nagy része így az utolsó kutatási évben volt elvégezhető.

Az első évben következő elemzések első változatai készültek el és kerültek belső vitára:

Huszár Ákos *Osztálytársadalom-e a magyar társadalom?* SZOCIOLÓGIAI SZEMLE 29 : 4 pp. 4-32. , 29 p. (2019)

Csizmadia Péter – Huszár Ákos – Illéssy Miklós: *Rétegződés és munkaerőpiac*

Végső megjelenés:

Illéssy Miklós, Huszár Ákos, Csizmadia Péter: *Rugalmasság biztonság nélkül: Munkaerőpiaci integrációs mechanizmusok Magyarországon a 2010-es években*, In: Kovách, Imre (szerk.) *Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban* Budapest, Magyarország : Argumentum Kiadó, Társadalomtudományi Kutatóközpont (2020) 432 p. pp. 233-265. , 34 p.

A második kutatási év (2019. 09. 01-2020. 08. 31)

A következő eredmények születtek a projekt második évében.

- 4 műhely megbeszélést tartottunk:

- o A területi integráció altémához tartozó községi népesség változása és integrációja témájú tanulmányról és földbirtok szerkezet és településfejlettségi egyenlőtlenségek tanulmányról
- o A munkaerőpiac integrációs mechanizmusai tanulmányról
- o A fogyasztás (élelmiszer, energia) és társadalmi egyenlőtlenségek témával foglalkozó tanulmányokról)
- o A fogyasztás, egyenlőtlenségek témakörben a Závecz Research-nél megrendelt *1000 fős omnibusz vizsgálat* kutatási stratégiájának és kérdőviének a kialakításáról. (A lekérdezés megtörtént és 2020 szeptemberében megkaptuk az adatfile-t)

- Hosszas egyeztetést követően 2019 decemberében megkaptuk a KSH -tól a következő adatbázisokat, amelyeknek hosszas munkával megtörtént a tisztítása és a változók elemzésre előkészítése, illetve a SILC és KSH Munkaerő felvétel adatainak elemzése is megkezdődött, ami beépült az elkészült, illetve készülő tanulmányokba:

- o Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvétel (HKÉF) 2007, 2013, 2017/2018
- o EU Statistics on income and living conditions (EU-SILC) 2007, 2013, 2017/2018
- o KSH Munkaerő Felvétel (MEF) 2007, 2013, 2017/2018

A második év a kutatási tervtől egyetlen ponton tér el, amely problémát az első évről szóló beszámolóban is jeleztem. A KSH Mikrocenzus használata már az első évben is jelentős nehézségekkel szembesült, amelyet a COVID járvány tovább erősített, pontosabban a márciusi-júniusi időszakban gyakorlatilag lehetetlenné tett. A kutatási források felhasználásával ezért is szereztünk be más adatbázisokat, illetve vállalkoztunk egy omnibusz kutatás megszervezésére.

Ez az adathasználat az empirikus elemzéseket nem hátráltatta, inkább azok elmélyítését segítette. A kutatás egészének az egységesítése, ami a harmadik év feladata, is elvégezhető az adathasználati stratégia változás ellenére. Nem adtuk fel a Mikrocenzus adataival való munkát sem, de ez a bizonytalan vírushelyzet függvénye volt a második évben is.

A projekt keretén belül készült elemzések közül *az élelmiszerfogyasztás és társadalmi egyenlőtlenségek*, valamint és a *földbirtok szerkezet és településfejlettségi egyenlőtlenség* kutatások eredményei kerültek bemutatásra a Social dynamics. Inequalities, integration, mobility and migration online konferencián.

A második kutatási évben a következő tanulmány készült el:

Kristóf Luca, Megyesi Boldizsár: *Élelmiszerfogyasztás és kulturális tőke: Egy formálódó habitus nyomában* SOCIO.HU : TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE 10 : 4 pp. 23-38. , 16 p. (2020)

A harmadik kutatási év és hosszabbítás (2020. 09. 01-2022. 05. 31)

A harmadik évben a kutatás munkatervének megfelelően az elemző tanulmányok elkészítését és publikálását, a kapott kvantitatív eredmények ellenőrzésére szervezett kvalitatív kutatások lebonyolítását végeztük el, és a kutatás szintézisének egyik felét, a politikai aspektus elemzését készítettük el és publikáltuk. A törésvonalakhoz vezető társadalmi mozgások lifthatásairól szóló elemzésekhez szükséges adatmenedzselést és a számításokat többhónapos munkával elvégeztük, de a szöveges elemzés és a publikálható verzió elkészítése az őszre marad.

Kvalitatív terepmunkák

1, *A szakellátásban nevelkedő gyermekek és fiatalok társadalmi beilleszkedési lehetőségeit vizsgáló kutatás az egyik nagy társadalmi törésvonal, az intézmények hatásának a megértését, ugyanakkor a területi különbségek elemzését segíti elő.* A kutatás feltáró jellegű, kvalitatív módszertanra épült, melynek keretében félig strukturált szakértői interjúkat készítettünk. Szakértői mintavétel alkalmazásával olyan szakemberek kiválasztására került sor, akik a szakellátásban dolgoznak és a gyermekotthoni vagy nevelőszülői ellátás területén releváns szakmai tapasztalattal rendelkeznek. Összesen 15 interjú készült Hajdú-Bihar megyében, Budapesten és Győr-Moson-Sopron megyében.

2. Tapolcán a lokális társadalmi integráció irányításával, befolyásolásával a törésvonalak áthidalásában és csökkentésében meghatározó szereplőkkel készült 15 interjú.

A harmadik évben elkészült tanulmányok:

Szabó Andrea, Gerő Márton: *A-magyar-társadalom-törésvonalai-és-politikai-integrációjának-dimenziói-a-covid-19-árnyékában*, Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2022

Balogh Karolina - Kovách Imre: *Az örök falu* Tér és Társadalom 35. évf., 1. szám, 2021
Balogh Karolina - Kovách Imre- *Az örök falu* Tér és Társadalom 35. évf., 1. szám, 2021
<https://doi.org/10.17649/TET.35.1.330>

Győri Ágnes, Kovách Imre: *A települési egyenlőtlenségek új dimenziója: a mezőgazdasági földhasználat-szerkezet* TÉR ÉS TÁRSADALOM 36 : 1 pp. 59-81. , 23 p. (2022)

Győri Ágnes, Huszár Ákos, Balogh Karolina: *Differences in the Domestic Energy Consumption in Hungary: Trends between 2006–2017*. *Energies* 2021, 14, 6718.
<https://doi.org/10.3390/en14206718>

Péli Gábor: *Mozgó törésvonalak a magyar politikai térben. Hogyan lett a két ellenzékből egy a választói térelmélet szerint?* POLITIKATUDOMÁNYI SZEMLE 30 : 3 pp. 7-24. , 18 p. (2021)

Győri Ágnes (2022): *A társadalmi egyenlőtlenségek és az egészség összefüggései Magyarországon*. STATISZTIKAI SZEMLE, 100. évf., 7. szám

Balogh, Karolina, Kovách, Imre: *Population dynamics of the Hungarian villages 1995-2016* review utáni javításon, *Eastern European Countryside*

Bai Attila, Czibere Ibolya, Kovách Imre, Megyesi Boldizsár, Balogh Péter: *The value of comfort and environmental friendliness in residential heat energy consumption in particular its social determinants* review alatt *Energy Strategy Review*

Balogh Karolina: *Szubjektív jóllét és szabadidő - A 15-17 éves gyermekek szabadidős tevékenységeinek és az étellel való elégedettségüknek összefüggései* benyújtva az Esély folyóiratnak

Győri, Ágnes, Kovách Imre *The new dimension of settlement inequality in Hungary: the agricultural land use structure* benyújtva *Journal of Land Use Science*

Balogh Karolina-Nemes Zámbó Gabriella: *Mennyire sikeres a szakellátásból kikerülő gyermekek társadalmi integrációja* kézirat

Az elért eredmények ismertetése:

Az elkészült tanulmányok rövid tartalmi összefoglalója

1, Fogyasztás altéma

Kristóf Luca, Megyesi Boldizsár Élelmiszerfogyasztás és kulturális tőke: Egy formálódó habitus nyomában

A tanulmány azt elemzi, hogy az élelmiszerfogyasztással kapcsolatos attitűdöket mennyiben határozza meg a fogyasztók kulturális tőkéje. Egy 2018-as országos reprezentatív felmérés élelmiszerfogyasztási attitűdökre irányuló kérdései segítségével megvizsgálták, hogy Magyarországon fel lehet-e fedezni az élelmiszerrel kapcsolatos attitűdök között a társadalmi csoportok státusz szerinti elkülönülését szolgáló jellemzőket. Elemezték, hogy az élelmiszerfogyasztás milyen aspektusai fontosak a magas kulturális tőkével rendelkező fogyasztóknak és mi az egyre inkább előtérbe kerülő etikus, tudatos fogyasztás szerepe a magas kulturális tőkéjű fogyasztók habitusában.”

Bai Attila, Czibere Ibolya, Kovách Imre, Megyesi Boldizsár, Balogh Péter: The value of comfort and environmental friendliness in residential heat energy consumption in particular its social determinants

A tanulmány célja az energiafogyasztás egyik legfontosabb területének, a lakossági fűtésnek az elemzése a lakosság energetikai döntésének a társadalmi meghatározói szerint. A lakossági energetikai döntéseket jelentősen befolyásolják a társadalmi pozíció különbségei, amelyek egyenlőtlen hozzáférést biztosítanak az energiaforrásokhoz. Egyre komolyabb a szerepe annak is, hogy mi az értéke a kényelmes, illetve környezetbarát energiafogyasztásnak a kézimunka-igényes, illetve szennyező energiahordozókkal szemben, milyen társadalmi korlátai vannak a döntéseik meghozatalában.

Győri Ágnes, Huszár Ákos, Balogh Karolina: Differences in the domestic energy use in Hungary: Trends between 2006–2017

A tanulmány célja az energiához való hozzáférésben és az energiahasználatban tapasztalható egyenlőtlenségek vizsgálata Magyarországon. Külön figyelmet fordít az időbeli változások bemutatására és megvizsgálja, hogy milyen változások történtek a háztartások energiafogyasztásában a gazdasági válságot megelőző évek óta. Az elemzés egy 2007-ben, egy

2013-ban és egy 2018-ban lezajlott nagymintás, a főbb szociodemográfiai változók mentén reprezentatív valószínűségi mintán végzett survey adataira támaszkodik. Az eredmények egyfelől rámutattak a háztartások által használt energiaforrások különböző kombinációinak alapvető szerepére az energiafogyasztás intenzitásában, másfelől arra, hogy a háztartások energiahasználati-viselkedési mintáit a használt lakás adottságai mellett a háztartás szociodemográfiai jellemzői is meghatározzák.

2, Területi különbségek és integráció altéma

Balogh Karolina - Kovách Imre- Az örök falu

A hozzáférhető legfrissebb (2016-os) adatok alapján áttekintés készült a községek népességszámának változásáról, arra a kérdésre keresve a választ, hogy rendeződött át a magyar társadalomban korábban legnagyobb létszámú falusi lakosság számszerű dominanciája. A községek népességváltozásának tanulmányozására a vándorlási, majd a népességdinamikai számítások összetett módszerei, és a más településkategóriákhoz viszonyított mutatók szerint került sor.

A községek népességének csökkenése folyamatos volt 1995-2016 között, amelyet azonban legerősebben 152 község várossá nyilvánítása befolyásolt és ez az adminisztratív változás nem igazán szüntette meg az új városok rurális jellemzőit. Míg a változatlan közigazgatási besorolású községek népességszáma viszonylag stabil volt 20 év alatt, alig három százalékos lakosságvesztéssel, addig a népesség nagysága szerinti faluosztályok között jelentős elmozdulások történtek. Az 1 000 fő, és főleg az 500 fő alatti falvak lakossága gyorsan fogy, öregszik, szegényedik és a nagyobb községekbe költözik, különösen a nagyvárosi agglomerációkba, ahol a városi kitelepedés is hozzájárul a népességszám emelkedéséhez.

Győri Ágnes – Kovách Imre: A települési egyenlőtlenségek új dimenziója: a mezőgazdasági földhasználat-szerkezet

A tanulmány két fő célkitűzése az volt, hogy megtalálja a települések földhasználat szerkezet szerinti legjellemzőbb csoportjait, illetve, hogy a települések fejlettségi mutatói és a földhasználat szerinti csoportba tartozásuk közötti statisztikailag kimutatható kapcsolatokat feltárja. A földhasználat szerkezet szerint hat jellegzetes településcsoport került azonosításra, amelyek a rendelkezésre álló kvalitatív, leíró munkák információ szerint is jól azonosíthatóak (törpe, kis, közép, nagybirtok dominancia, szegmentált és vegyes szerkezet). A településcsoportok és a települések fejlettségi mutatói közötti összefüggés azzal a kevéssé várt

eredménnyel járt, hogy a nagybirtok jelenléte és a fejlettségi mutatók magasabb értékei rendre együtt járnak. A földhasználat szerkezetben egy új, eddig kevésbé használt dimenzióját lehet és szükséges megadni.

3, Osztály és foglalkoztatás szerkezet altéma

Illéssy Miklós, Huszár Ákos, Csizmadia Péter: Rugalmasság biztonság nélkül: Munkaerőpiaci integrációs mechanizmusok Magyarországon a 2010-es években,.

A tanulmány célja, hogy összegezze a 2010-es évek munkaerőpiaci folyamatainak társadalomintegrációs szerepét Magyarországon. Kulcsfontosságú évtizedet hagytunk magunk mögött, amikor a foglalkoztatás bővülése soha nem látott mértéket öltött. A példátlan növekedésnek azonban komoly társadalmi költsége volt, mert a jóléti állam lebontása közben a munkaerőpiacról kiszorultak társadalmi védelem nélkül maradtak, valamint mert ugyan a munkaerőpiac felé utat találók anyagi helyzete abszolút értelemben javult, de a relatív deprivációs szintjük nem változott vagy romlott, és eközben érdekérvényesítési képességük jelentősen csökkent. Azaz, a mai magyar társadalom egyre inkább a munkaerőpiacon kívánja integrálni a társadalom tagjait. Ennek érdekében egyre gyengébb védelmet biztosít azok számára, akik idős koruk, tartós betegségük vagy munkanélküliségük miatt arra kényszerülnek, hogy távol maradjanak a munkaerőpiactól.

Balogh Karolina: Szubjektív jóllét és szabadidő - A 15-17 éves gyermekek szabadidős tevékenységeinek és az étellel való elégedettségüknek összefüggései

A tanulmány célja, annak feltárása, hogy a magyar 15-17 éves gyermekek szabadidő eltöltése milyen kapcsolatban áll a szubjektív jóllétükkel. Emellett külön figyelmet fordít arra, hogy a szabadidős tevékenységekhez való hozzáférésben tapasztalhatók-e különbségek a gyermekek egyes szocio-demográfiai jellemzői mentén, ezáltal befolyásolva a szubjektív jóllétet. Ezt a vizsgálatot a 2016-os Mikrocenzus Társadalmi Rétegződés felvétele tette lehetővé, amelyben a társadalmi státuszt felmérő kérdések mellett helyet kaptak a szubjektív jóllétre, a szabadidős tevékenységekre, valamint kapcsolatokra és részvételre vonatkozó kérdések is. Korábbi nemzetközi kutatások eredményei rávilágítanak arra, hogy egyes szabadidős tevékenységek pozitívan hatnak a gyermekek szubjektív jóllétére és étellel való elégedettségükre. Ugyanakkor felhívják a figyelmet, hogy az eltérő szocio-demográfiai körülmények hatással vannak arra, hogy a gyermekek milyen szabadidős tevékenységekhez férnek hozzá, ezért a vizsgálat két lépésben került elvégzésre. Első lépésben a szabadidős tevékenységekhez való hozzáférés szocio-demográfiai különbségei kerültek azonosításra. Az eredmények alátámasztják az eltérő

társadalmi csoporthoz tartozó gyermekek szabadidős tevékenységei közötti különbségeket, például a lakóhely, valamint a szülők iskolai végzettsége szerint. Második lépésben a szabadidő eltöltése, a szubjektív jóllét és a szocio-demográfiai jellemzők összefüggései kerültek górcső alá. Az eredmények szerint a különböző szabadidős tevékenységekben (sport, olvasás, „going-out-activity”, internetezés, TV nézés) való aktív részvétel emeli a szubjektív jóllét mértékét, azonban a legnagyobb hatása mégis a társadalmi helyzettel szorosan összefüggő materiális deprivációnak van.

Csizmadia Péter-Huszár Ákos: A társadalmi rétegződés hatása az egészségi állapotra a vélt egészség és korlátozottság példáján keresztül

Az egészségi állapotot meghatározó tényezők vizsgálatával foglalkozó tudományos és szakmai diskurzusban régóta és széles körben elfogadott nézet, hogy az egyén egészségi állapota és társadalmi pozíciója szoros kapcsolatban van egymással. A kapcsolat a két tényező között korántsem egyirányú, sokkal inkább egymást kölcsönösen befolyásoló, dinamikus viszonyról van szó, hiszen a társadalmi státuszhoz kapcsolódó tényezők (a lakhatás, az anyagi helyzet és általában a rendelkezésre álló materiális és immateriális erőforrások mennyisége és minősége) közvetlen és közvetett hatással vannak az egészségi állapotra, de az egyén egészségi állapota, főként a korlátozottságon keresztül, a társadalmi pozícióra is hat. Ezzel a problematikával összefüggésben a dolgozat fő kérdése, hogy az osztályhelyzet miként függ össze az egyének egészségi állapotával Magyarországon, mennyire erős ez a kapcsolat nemzetközi összehasonlításban, illetve miként változott az elmúlt időszakban. Ezzel a kérdésfeltevéssel a társadalmi struktúra, illetve rétegződés kutatás területén az osztály szerepe, illetve jelentősége körül zajló vitákhoz kíván csatlakozni. A magasabb iskolázottság és a kedvezőbb jövedelmi helyzet tehát olyan, a társadalmi státuszhoz kapcsolódó szimbolikus és materiális erőforrások birtoklását jelentik, amelyek a jobb életminőséghez és magasabb szintű egészségmegőrző és gyógyító szolgáltatásokhoz való hozzáférést tesznek lehetővé az ezekkel rendelkező társadalmi szereplők számára. A magasabb iskolázottság révén az egyén több információval rendelkezhet a betegségekről, az egészségi állapot romlásához vezető tényezőkről, az egészséges életmódról és az egészségügyi ellátórendszer működéséről, illetve az abban érvényes nyelvi és kulturális szabályokról. A kedvezőbb jövedelem egészségesebb életvitelt, kedvezőbb lakhatást, jobb minőségű ételeket és az egészségmegőrzésre fordítható nagyobb mértékű társadalmi időt jelenthet. Világosan látszik, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek együtt járnak az egészségi állapot egyenlőtlenségeivel is. Ennek tükrében különösen érdekes az, hogy – előzetes várakozásinkkal ellentétben – a társadalmi státuszkülönbségeket mind módszertanilag, mind

tartalmilag jól leíró foglalkozási osztályhelyzet sem a vélt egészséggel, sem a korlátozottsággal nem hozható közvetlen összefüggésbe.

Győri Ágnes: Társadalmi-gazdasági státusz és egészségi állapot összefüggései Magyarországon

A tanulmány az egészségi állapotot meghatározó tényezőket vizsgálja, a társadalmi-gazdasági státuszt (SES) helyezve a középpontba. Tudományos tény, hogy a társadalmi pozíció determinálja az egészségi állapotot, ugyanakkor az is ismert, hogy a két jelenség közötti összefüggés kétirányú és az egészségi állapot is befolyásolja a társadalmi helyzetet. A dolgozat (1) egyfelől arra a kérdésre keresi a választ, hogy a társadalmi pozíció milyen mértékben határozza meg az egyének egészségi állapotát Magyarországon, (2) másfelől vizsgálja az egészségi állapot társadalmi-gazdasági státuszt meghatározó szerepét, (3) valamint azt, hogy ez az összefüggés hogyan változik életkori kohorszok szerint. A tanulmányban a Központi Statisztikai Hivatal 2016. évi Mikrocenzus adatállománya került felhasználásra. Az eredmények azt bizonyítják, hogy mind a társadalmi szelekció, mind az egészségszelekció hozzájárul az egészség-egyenlőtlenségekhez, de a fő útvonal a társadalmi-gazdasági státusztól vezet az egészséghez – függetlenül attól, hogyan mérjük a SES-t –, míg az egészség közvetlen magyarázó ereje a társadalmi státuszra jóval gyengébb.

4, Intézmények. Szervezeti és hálózati szempontok, egyenlőtlenségek a foglalkoztatási feltételekben, munkaerőben, piacra jutás és egészségügy altéma

A magyar társadalom törésvonalai és politikai integrációjának dimenziói a COVID-19 árnyékában

A 2017 tavasza és 2021 ősze közötti 5 évben élénkebb politikai érdeklődés jellemezte a magyar társadalmat, mint az azt megelőző időszakban. Egyrészt a választási kampányok határozottan erősítették a politikai érdeklődést, másrészt a koronavírus-járvány közvetett hatása is a politikai érdeklődés növekedése irányába hatott. Ezt jelzi legalábbis a 2020. december kiugró adata, mely a 2018- as választás időszakával megegyező mértékű politikai érdeklődést mutató kiugró adat. Ebben az időszakban nem a kifejezetten magas érdeklődési szinttel rendelkezők aránya növekedett, hanem a politikailag teljesen érdektelenek, közömbösök aránya csökkent. Ez pedig azt jelenti, hogy a politikai érdeklődés ingadozásában Magyarországon az úgynevezett szituációs érdeklődés változása játssza alapvetően a főszerepet. A Nemzeti Együttműködés

Rendszerének (NER) kialakulása óta soha nem volt annyira polarizált a magyar társadalom, mint 2021 őszén. Ennek egyik jele, hogy a 2021 őszén készített adatfelvétel érdemi elmozdulást mutat az ideológiai orientációk terén. Míg korábban minden nagymintás vizsgálatunkban az önmagukat centrumba helyezők jelentették a többséget, addig a 2021-es kutatás a centrumpozícióból való kilépést, és kisebb részben a baloldalra, de leginkább a jobboldalra való belépést hozta magával. A nagymintás vizsgálatok sorozatában ez az első, amikor egy ideológiai oldal nagysága meghaladta a közepén lévőkét: 2021-ben a jobboldalhoz (5–7-es érték) a kérdésre választ adók 39, míg a középhez 36 százaléka tartozott.

A demokrácia versus diktatúra megítélésében kimutatható egy generációs törésvonal. 50 év alatt eléri vagy meghaladja a 63 százalékot – azaz a mintaátlagot – 50 év felett viszont ennél alacsonyabb. Ezzel párhuzamosan 50 év felett emelkedik a diktatúrát bizonyos körülmények között elfogadhatónak tartók aránya, de a rendszerközömbösöké is. A demokrácia és a diktatúra közötti választás szociokulturális dimenziók mentén eltérő képet mutat. Minél magasabb iskolázottsági szintet ér el a kérdezett, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a demokrácia híve lesz, és annál kevésbé valószínű, hogy az egyik politikai rendszert egyenlősíti a másik politikai rendszerrel. Az alacsony iskolázottság ugyanis pont ezt a rendszerszkeptikus nézetet erősíti fel. A diplomások több mint héttizede véli úgy, hogy a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb, az alapfokú végzettségűeknél ez az arány 55 százalék. Ezzel szemben ugyanebben a rétegben azok álláspontja, akik szerint „a hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint a másik” 31 százalék. A felsőközép, felső osztályok 81 százaléka demokráciapárti, az alsó középosztálynál 60 százalék alá csökken ez az arány, míg az alsó társadalmi rétegek kevesebb, mint fele demokrata beállítódású. Ezzel szemben az alsó osztályok 43 százaléka rendszerközömbös, vagyis úgy gondolja, hogy mindegy milyen politikai rendszerben él. Ez az attitűd a felsőközép, felső osztályok esetében mindössze 9 százalék. Érdekes, hogy a diktatúra bizonyos körülmények közötti elfogadása az alsó és a felső osztályoknál sem haladja meg a 10 százalékot, ez a gondolkodásmód ugyanis – hasonlóan 2015-höz – különösen az alsó középosztályokra jellemző. Úgy véljük, hogy a lecsúszástól, az egzisztenciális félelmektől leginkább sújtott – legveszélyeztetettebb – alsó középosztály hajlandó leginkább elfogadni a diktatúra könnyűnek látszó eszköztárát.

2021 őszén a rendőrségen kívül a parlamentbe, a jogrendszerbe, valamint a politikusokba vetett bizalom indexe kissé tovább csökkent vagy stagnált. A rendőrség indexe ismét emelkedett, de messze nem volt a 2016-os szinten. Tanulságos, hogy a jogrendszerbe vetett bizalom 2008 és 2016 között megfigyelhető enyhe emelkedő trendje 2016-ot követően megtorpant. 2021 őszén

újra a 2002-es szint alá csökkent és közelített a 2010-es évek közepének időszakához. A parlament és a politikusok indexértéke a legalacsonyabb, tehát egy intézmény minél közelebb helyezkedik el a politikához, annál bizalmatlanabbak vele szemben az emberek. Ha az országgyűlés, a magyar jogrendszer, a rendőrség és a politikusok bizalmi indexe alapján a társadalmi közbizalom egészére kívánunk következtetést levonni, akkor azt állíthatjuk, hogy a magyar társadalomban inkább a bizalmatlanság, mint a bizalom az általános attitűd, sőt mintha a 2018-as választások utáni bizalmiszint-emelkedés megtört volna. Általánosságban elmondható, hogy a kormánypárti szavazók inkább bíznak, az ellenzékiek pedig inkább nem bíznak a vizsgált intézményekben.

Az „általános veszélyérzet” valamelyes mérséklődött volna, vagy legalábbis a felsorolt itemek iránti fogékonyság csökkent. 2018-hoz képest a felelősök esetében 91-ről 81 százalékra csökkent azok aránya, akik valamilyen felelőst megneveztek; úgy, hogy bővült a lehetséges felelősök listája. Az újonnan bekerülő válaszlehetőséget, a „világjárványokat” 36 százalék választotta. A veszélyek közül a bevándorlás és terrorizmus, a növekvő társadalmi egyenlőtlenségek és az állami szintű korrupció észlelése mutat folyamatos csökkenést 2017 óta. A demokrácia és jogállam leépítését kevesebben választották, mint 2018-ban, de többen, mint 2017-ben. A nemzeti szuverenitás elvesztésének veszélyét 2021-ben kevesebben érzékelték, mint 2017-ben, míg az oktatással és egészségüggyel kapcsolatos változás 2018-hoz képest hibahatáron belülnek tűnik.

Péli Gábor: Mozgó törésvonalak a magyar politikai térben

A bemutatott modell elméleti, alapjául az elmúlt évek politikai példái szolgáltak. Változói (a politikai kérdések mentén elfoglalt álláspontok, a politikai szembenállás mértéke, az egyes politikai kérdések egymáshoz viszonyított jelentősége) mérhetőek a közvélemény kutatások hagyományos eszközeivel. Az alkalmazási következtetések levonása tekintetében óvatosságra intő, hogy a politikai térbeli elhelyezkedésről a pártok közéleti megnyilvánulásai alapján alkotunk képet. A pártok, mint a szervezetek általában, nagy belső tehetetlenségű jószágok. Ezért a két ellenzéki blokk egyégy tömbösödésének sikere szempontjából döntő, miként kapcsolódnak a vezetői szintek politikai térbeli elmozdulásai a mögöttes táborokban zajló folyamatokhoz

Balogh Karolina - Nemes Zámbó Gabriella: Mennyire sikeres a szakellátásból kikerülő gyermekek társadalmi integrációja

A kutatás egyik kérdése arra irányult, hogy milyen területi különbségek figyelhetők meg a gyermekvédelmi szakellátás kapcsán. A kutatás külön figyelmet fordított a szakellátásba kerülő gyermekek vérszerinti családjaira, a szakellátásba kerülés okaira, valamint a szakellátásból való kikerülésre és az önálló életkezdés lehetőségeire is. A területi különbségeket főváros-vidék, valamint az ország keleti és nyugati része közti különbségek viszonylatában is vizsgáltuk. Területileg Hajdú-Bihar megyében (n=7), Budapesten (n=6) és Győr-Moson-Sopron megyében (n=2) találhatóak a megkérdezett szakemberek. A három különböző földrajzi régió kiválasztására az eltérő gazdasági és társadalmi háttér miatt került sor. Egy 2019-ben megjelent, 2017-re vonatkozó statisztikai adatokat vizsgáló tanulmány rávilágított az ország különböző részeiben tapasztalható különbségekre. Az ország keleti részében sokkal magasabb volt az ezer azonos korú lakosra jutó hátrányos helyzetű gyermekek, valamint a gyermekvédelmi szempontból veszélyeztetett gyermekek száma is. Bár a szakellátásba kerülés kapcsán már sokkal kisebb volt az esetszámok közötti szórás, mint a hátrányos helyzet, vagy a veszélyeztetettség esetében, így is ezer azonoskorúra vetítve ötször annyi gyerek került szakellátásba az ország keleti részében levő Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, mint a nyugati országrészben levő Győr-Moson-Sopron megyében. Az előzetes feltételezések szerint tehát felmerülhetnek különbségek a különböző országrészek között, akár a szakellátásba kerülés, akár a rendszer működése, akár a szakellátásból kikerülést követő integrációs lehetőségek kapcsán. A szakellátásba való bekerülés kapcsán az interjúkból is kirajzolódik, hogy a keleti országrészben nagyobb arányú a szegénység, valamint az ebből fakadó hátrányos helyzet, és az ezzel járó életvezetési problémák miatt következik be a szakellátásba kerülés. A fővárosban, de a nyugati országrészben is hasonlóan írták le a szakemberek a szakellátásba kerülés okait és a jellemző eseteket, azonban különösen az ország nyugati felében a szakemberek narratívája kevésbé volt általánosító. Az interjúkban vegyesen jelent meg, hogy valaki mennyire tudott sikeres lenni a kikerülését követő időszakban. A szakemberek beszámoltak számos sikerről is, például, hogy a gyermekeknek sikerült iskolai végzettséget szerezni, egyes esetekben akár diplomát is, de sok olyan történetről is szó volt, ahol a gyermekvédelmi rendszerből kikerülő fiatal később hajléktalan ellátásba, vagy büntetés-végrehajtási intézetbe került. A nyugati országrészben dolgozó szakemberek nagyobb arányban számoltak be arról, hogy a rendelkezésre álló jelentős mennyiségű, akár külföldi munkalehetőség jobban segíti a később sikeres életutat, azonban a keleti országrészben a kikerülő fiataloknak jobban meg kell küzdeni a beszűkült munkalehetőségekkel, ami további nehézségeket okoz

Konferencia részvétel, külföldi előadások:

Kovách, Imre -Megyesi, Boldizsár: *Rural regeneration in Hungary: empathy for traditions and nature, knowledge capital and the power of social networks „Agro-sylvo-pastoral Empathy in Rural Fragile Areas”* 18-19 March 2022, Rovigo, Italy

Kovách, Imre -Megyesi, Boldizsár: *Knowledge use and environmental education in Hungarian school garden* iREEC conference, Prague, 10-11 May 2020, Czech Republic

Kovách, Imre -Megyesi, Boldizsár: *The agents of reviving peasant traditions at festivals in Hungary* “Festivities, cultures and communities, heritage and sustainability” conference Braga, 4-5-6 May 2022, Portugal

Kovách, Imre: “*New generations in food production*” lecture, Department Faculty of Social and Humanity Sciences of the New University of Lisbon, 2 May 2022

Kovách, Imre: lecture, “*Why rural people support populist politicians in CEE countries? The Hungarian case Department*” Faculty of Social and Humanity Sciences of the New University of Lisbon, 3 May 2022